

ALİŞKANLIKLARINIZI SIRTINIZDA TAŞIYOR MUSUNUZ?

Hüseyin Başar*

Başkalarınca belirlenen kuralların oluşturduğu düzene bize öğretilenlere, sorgulamadan uymaya çalışmak, işin basitine kaçmaktır. Bu belirlenmiş, alışkanlık haline gelmiş yaşama biçimi insana güven verebilir. Nelerin nasıl olacağı belirlidir, binir, değişkenlik yoktur, yeni çabalara gereksinim yoktur. Ama belirlilikten geler bu güvenle alışkanlıklarımızı değiştirmeden sürdürmek, bazan insana sıkıcı gelir, bıkkınlık verir, yaşamı amaçsız hale getirir, insanı bir araç olduğu duygusuna götürür. Yaşamın mekanikleşmesi bize insanlığımızı unutturabilir, bizi alışkanlıklarımızın kölesi haline getirebilir.

Şimdi biraz da düşünelim. Siz alışkanlıklarınızı hiç sorgulamadan sırtınızda taşıyor musunuz? Hergün hemen hiç değiştirmeden yaptığınız davranışlarınız yok mu? Sigara içmekten, hergün aynı taşıtlara binmeye, her akşam televizyon izlemekten aynı kişilerle aynı şeyleri konuşmaya varan alışkanlıklarınız üzerinde hiç düşündünüz mü?

Düşünce, insanı tanımlarken kullanılan bir sözcük, insanlığın ölçüsünü belirlemek; de yararlanan bir göstergedir. Ne kadar uzağı, ne kadar kapsamı düşüncemiz içine alabilirsek, düşünceyi yargıya dönüştürürken de ne kadar uygun davranabilirsek, o kadar insan olabildiğimiz söylenir. Düşünce, bilincin aracıdır, düşünmek, izin bilinçli olabilmek, iyi insan, iyi vatandaş olabilmek olası değildir.

Bildiklerimizin ilişkilendirilip çoğaltılması olarak tanımlanabilir düşünce. Öyleyse uygun düşüncenin bir koşulu, bildiklerimizin çoğaltılması, bilgilerimizin gerçekçi olmasıdır. Gerçek dışı bilgilerin, dogmaların, safsataların, dayanaksız ve geçersiz inançların bilgi olarak kullanılması, düşünceyi gerçek dışına götürür. Düşünmeden ediniş kullandığımız alışkanlıkların bizi götüreceği yer de ayrıdır. Adet böyle, gelenek bu, bana böyle söylendi diyerek, eskimiş, kıt bilgi; iler kullanılarak oluşturulan uygulamaları, düşünmeden izlemek, yaprak, düşünce bu birinci koşula terstir. Eskinin doğruları eskinin kıt bilgileri ile. gerçeğin sadece küçük bir kısmı hakkında edinilen yetersiz bilgilerle ulaşılmış doğrulardır. Bunları bugün de aynen kullanmak, yeni bilgilerden yararlanmaktan demektir. Oysa son on yılın bilgileri, daha önce edinilenlerin en az birkaç katıdır. Son on yılın bilgilerini kullanmadan edinilen alışkanlıklarımız, kimbilir olması gerekenden ne kadar uzaktır.

Bilinenlerin ilişkilendirilmesi, yukarıda yapılan düşünce tanımının ikinci ögesidir. Bilgilerin ilişkilendirilmesi, birinin varlığı ve kullanımının, diğerinin varlığı ve kullanımını nasıl değiştirebildiğinin belirlenmesidir. Şekil, yer, zaman, süreçe değişkenleri kullanılarak, benzerlik ve zıtlıklardan yararlanılarak, sayı, kalite, bağlanma biçimleri değiştirilerek, bildiklerimiz arasında çeşitli ilişkiler kurup, sonuç ve çeşitli sonuçlara ulaşabiliriz. Bakış açılarını çoğaltarak ulaştığımız bu sonuçlar.

* Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi öğretim Üyesi

çok yönlü düşünce sonuçları deriz. Bilgilerimiz arasındaki bu ilişkilerden yola çıkarak, yeni bilgi kümeleri elde ederiz. Böylece bildiklerimiz çoğalır, eski bilgilerimizin uygunluğu denenir.

Örneğin, yediklerimiz ile hastalıklarımız konusunda bildiklerimizi ilişkilendirip şunları düşünebiliriz: Beslenme ve hastalık şekillerimiz, beslenme şekillerimizin değişmesiyle hastalık zamanlarımız, yediklerimizin çeşidi çokluğu ve kalitesiyle hastalıklarımızın türü ve ağırlığı arasında ilişki vardır. Protein vitamin ve karbonhidrat gereksinimlerimiz ile aldığımız gıda türleri arasında uyum yoksa, hastalık kapıda demektir. Bu düşüncelerin, bizi türlerine göre yiyecek gereksinimlerimiz öğrenip, onları elde etmeye götürdüğü ölçüde uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Düşüncenin zamanı da uygunluğunun bir ölçütüdür. Yukardaki örneğin son dilimindeki düşünce zamanının, hastalanmadan olasıncaya önce olması gerekir, aksi halde hastalık kaçınılmaz olur. Zamansız düşünceyi ya da zamanında düşünülmemiş olmanın sıkıntılarını anlatmak için, "Ah şimdiki aklım olsaydı" deriz, Bunlardan kaçınmak için, düşünceyi eylemden öne almak, olasıncaya çok ve gerçek bilgiye sahip olmak, bu bilgileri çok yönlü ilişkilendirmek gerekir.

Gerçeklere ulaşabilmek için düşünceyi özgür bırakmak, onu sınırlamamak gerekir. Bu bizi her olasılığın düşünülmesine götürmelidir. Aksi halde bazı fark sonuçları göremez, "imkansız" veya "bu işin başka yolu yok" der, daha uygun yolları göremeyiz, yanılırız. Bu yargıyı basit bir örnekle şöyle irdeleyebiliriz: B ülkenin yirmi ilinde yapılan belediye başkanlığı seçimi sonunda A partisi 4, B partisi 9, C partisi 5, D partisi 2 başkanlık kazanmış olsun. Bu sonuçlara bakarak seçimin sonunda en çok oyu B partisinin aldığını söyleyebilir miyiz? Partilerin yirmi ilde aldığı oyların sayıları belli olmadığı için söyleyemeyiz; illerdeki seçmen sayıları eş olmadığı için söyleyemeyiz. (Radyo, gazete ve televizyonlar yazıp söylüyorlar ama sanırım siz onların her söylediğine inanmıyorsunuzdur). Eğer A ve C partiler birleşerek seçime girselerdi, seçimi 9 ilde mi kazanırlardı? Buna da evet denebiliriz, çünkü birleşme durumunda, her ildeki oyları artacağı için, diğer partilerin kazandığı bazı illerde bu partiler kazanabilecekti. Böyle az değişkenli bir olaydı bile düşünceleri ilişkilendirerek bilgileri çoğaltmak, daha gerçekçi sonuçları ulaşmak olasıdır.

Düşünce gücümüzü kullanarak bilgilerimizi de çoğaltıp, eskiden doğru bildiğimiz ve ona göre alışkanlık oluşturduğumuz yanlışları düzeltebiliriz. Bu yanlışları kaynaklanan alışkanlıklarımızı sırtımızda taşıma ve sürekli yanlışlarla iç içe olmak sıkıntısından, bunların zararlarından kurtulabiliriz. Her söylenene düşünmeden inanmak, başkalarının kandırmasına açık olmaktır. Yalnızca kendi bilgilerimizi düşünmeye çalışırsak, her alanda yeterli bilgiye sahip olamayacağımız için, sorunun her yanını göremeyiz, düşünemeyiz, yanılırız. Bunu önlemek için, başkalarının düşünce güçlerinden de yararlanmalıyız: Okumalıyız. Son günlerde hangi kital okuyorsunuz?